

Miroslav Vaněk: Režim nebyli jen „oni“, režim jsme byli my všichni

Miroslav Vaněk

Profesor Miroslav Vaněk působí jako vedoucí Centra orální historie AV ČR, jehož hlavním cílem je výzkum na základě orálně historických pramenů. Přitom však klade důraz na jejich začlenění do obecného historického kontextu. První významnou prací centra byla publikace *Sto studentských revolucí: Studenti v období pádu komunismu z roku 1999*, dále například *Mocní? A bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace* (2006). Badatelský tým pod Vaňkovým vedením dále pracuje na výzkumu soudobých dějin s důrazem na období pozdního státního socialismu v Československu.

Centrum orální historie přináší novou publikaci s názvem *Příběhy (ne)obyčejných profesí, která se týká české společnosti v období tzv. normalizace a transformace. Vedoucí centra a spolueditor knihy profesor Miroslav Vaněk mluví o rozmanitosti tehdejší společnosti, zároveň i o odkazu pro budoucí badatele.*

Obyčejní lidé a (ne)obyčejné profese

Dle Miroslava Vaňka, průkopníka metody orální historie v českém prostředí, má nová publikace odrážet především myšlení společnosti a proměnu jejích hodnot s nástupem nového společenského systému po roce 1989. Za důležité považuje pochopení jednání tehdejších lidí, což má doplnit mozaiku archivních pramenů.

Kolektiv autorů vybírá profese, které nejsou v historiografii tolik zmapované. Jedná se o tzv. silové složky (policie, armáda), dále na první pohled „obyčejná“ povolání jako zdravotní sestry, prodavačky („ženy za pultem“) nebo číšníci. Pro pochopení pozdně socialistické společnosti zkoumá kolektiv také životy tehdejší „elity“, konkrétně ředitele klíčových podniků nebo vedoucí pracovníky zahraničního obchodu.

Dotazovaní z řad „(ne)obyčejných profesí“ se v současné době nacházejí převážně v důchodovém věku, tudíž mnozí vzpomínají na dobu tzv. normalizace s nostalgií, navíc právě v té době byli na vrcholu kariéry. Někteří vyzdvihují princip státního paternalismu oproti současnému systému, kdy mnohým lidem chybí pomoc ze strany státu. „Pro tyto lidi je

přirozeně těžké ustát ‚tvrdost‘ současného kapitalismu,“ zdůrazňuje Vaněk.

Miroslav Vaněk dále považuje za důležité nespadnout do schematizování při posuzování názorů a činů těchto lidí, včetně jejich pohledu na stranictví v KSČ. Dle knihy mají mnozí z nich tendenci komunistickou minulost omlouvat. „V rozhovorech se však žádná podobná schémata neobjevila, i když nelze zcela popřít vliv sdělovacích prostředků a současného anti-komunistického étosu,“ vysvětluje Vaněk.

Nebylo to jen kvůli banánům a „toaletáku“

V současné době stále probíhají diskuze o problematických interpretacích období tzv. normalizace a konce socialismu. Například historik Michal Pullmann byl některými badateli Ústavu pro studium totalitních režimů označen za popírače zločinů komunismu. „Důležitá je i komparace české historiografie s ostatními zeměmi tehdejšího Východního bloku. Při výzkumu nelze používat jednotný metr, a označení popírače čehokoli je pro start jakékoli diskuse princip s nulovým vědeckým potenciálem,“ prohlašuje Vaněk.

Výrazný vliv na chování společnosti v sedmdesátých a osmdesátých letech mohla mít tzv. Mnichovská zrada, stejně jako opětovné selhání politických elit v roce 1968. Disent nedokázal oslovit společnost jako celek, ta jej (myšleny její aktivnější skupiny) některými, z části i nepolitickými aktivitami, v podstatě předběhla. Výrazným příkladem jsou dle Vaňka ekologické demonstrace na severu Čech. Svým způsobem hloupá a restriktivní opatření režimu pak tyto lidi mnohdy vhněla do řad jeho odpůrců.

„Přesto bychom neměli podceňovat vliv disentu,“ vysvětluje Vaněk, podobně nelze dle jeho soudu vypustit důležitost Gorbačovovy perestrojky a uvolnění sovětských „pout“. „V rámci Východního bloku můžeme navíc považovat tehdejší Československo za poměrně prosperující stát, ostatně ani dnes se zde tolik nestávkuje a neprotestuje jako v ostatních post-socialistických zemích,“ dodává.

„Považuji se za odpůrce jediného názoru, jídla, kalhot či náboženství,“ říká Vaněk v souvislosti s některými protesty vyhraňujícími se proti „stádovité“ konformitě. To se týká například aktuálního dění ohledně žižkovského autonomního centra Klinika. Podobné aktivity, při nichž spolupracuje mimo jiné studentská obec

a odborná veřejnost, jsou dle Vaňka prospěšné pro silnou a fungující občanskou společnost.

Narátoři nám svěřují své životy

V souvislé práci s lidmi vidí Vaněk možná hlavní přínos aktivit Centra orální historie. Přitom v současné době se bohužel často stává, že jsou lidé podváděni a obelháváni, proto mnozí nebývají ochotni sdělit svůj příběh.

Vaněk zdůrazňuje především etiku rozhovorů s pamětníky, což znamená vyhnout se účelovému zkreslení a nevypustit důležitý dobový či společenský kontext, bez něž se orální historie neobejde. Mnozí současní „investigativní“ novináři se jí dle jeho soudu nedrží, neboť slova narátorů využívají jen k honbě za příběhem.

Budoucí badatelé by si měli osvojit tuto etiku a další metody práce s pamětníky, Centrum orální historie je jakékoliv spolupráci otevřeno. „*Další možnosti vidím v mnoha muzeích, ústavech, ale především v regionálních institucích,*“ dodává Vaněk.

Mezi mnohými radami, které by chtěl Miroslav Vaněk sdělit současným studentům, stojí na prvním místě aktivita. „*Třebaže se každý nedokáže uplatnit ve svém oboru, existuje dle mého soudu stále mnoho smysluplných projektů především na regionální bázi,*“ dodává. I o tom měla být kniha *Příběhy (ne)obyčejných profesí* – navodit možnosti dalšího výzkumu nejen ve výše zmíněných oblastech.

Příběhy (ne)obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 541 s. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2813-4.

Jiří Almer

autor je členem Centra pro
studium populární kultury (CSPK)

foto archiv autora